

KARL MARLANTES

OORLOG VOEREN

MEULENHOF

DE TEMPEL VAN MARS

Militairen houden zich beroepshalve bezig met de dood. Ze benemen anderen het leven. Normaal gesproken is dit voorbehouden aan God. Wanneer we jonge militairen vragen om die rol zonder adequate psychische en mentale voorbereiding op zich te nemen, kan dat zeer schadelijke gevolgen hebben. Het kan leiden tot het excessief doden en toebrengen van leed, meer dan vereist is voor het volbrengen van de missie. Als militairen voor terugkeer naar de maatschappij betere psychische en mentale steun ontvangen, zullen ze sneller reïntegreren, met minder schadelijke gevolgen voor henzelf en hun naasten. Hoe vager de grens is tussen de wereld waarin zij de plaats van God innemen en de wereld waarin ze hun normale maatschappelijke rol vervullen, hoe moeizamer hun reïntegratie wordt.

De zon had de hele dag verwoede pogingen gedaan om door de moessonwolken heen te dringen, maar moest het uiteindelijk afleggen tegen de draaiing van de aarde en de donkere, vochtige bergkammen van de Annamese Cordillera. Het was februari 1969 in de provincie Quang Tri in Vietnam. Zoomer lag vlak boven mijn schuttersput in de inktzwarte duisternis in de plakkerige klei van Mutter's Ridge, de donkere, met ondoordringbaar oerwoud begroeide bergkam die evenwijdig liep aan de gedemilitariseerde zone waar de Derde Divisie Mariniers en het Noord-Vietnamese leger twee jaar moeizaam strijd hadden geleverd. Een kogel had Zoomers borst doorboord en een groot gat in zijn rug achtergelaten. We lie-

ten hem op zijn zij liggen, in elkaar gekropen tegen de koude miezerregen, zodat zijn goede long niet volliep met bloed. We waren omsingeld en er was geen hoop op evacuatie, zelfs niet bij daglicht. De heli's konden ons tussen de in wolken gehulde bergen niet vinden. Ik hoorde Zoomer de hele nacht naar adem happen alsof hij de vierhonderd meter had gelopen, met één long die het werk van twee moest doen en een lichaam dat in shock verkeerde. In en uit. In: de mist en de wind die door het oerwoud ritselde; uit: de hete, gekwelde adem. Zoomer moest de hele nacht doorstaan. Als hij in slaap viel, zou hij niet meer wakker worden, dus hij kreeg geen morfine. De pijn was zijn levensader.

Om hem wakker te houden en mijn eigen angst te bedwingen, kroop ik naar hem toe en vertelde ik hem fluisterend verhalen.

Ik ben opgegroeid in Oregon, waar ik als jonge knul werkte bij mijn opa, die Axel heette en die met zijn vissersboot zijn brood verdiende in de monding van de rivier de Columbia. Op een nacht in juni 1959 schrokken we op door een doffe bons toen een zwaar lichaam in het vier voetbalvelden lange drijfnet verstrikt raakte. Door het gewicht van de vis was een stuk van de lijn met drijvers waaraan het net als een gordijn omlaag hing, verdwenen onder het koude, zoute wateroppervlak. We voeren in het donker behoedzaam naar de bewuste plek, ik aan het roer van de negen meter lange boot en opa Axel met zijn geweer op de voorplecht, vrezend dat het een zeeleeuw was. Een zeeleeuw kon het net aan flarden trekken, en samen met de boot was dat opa's kostbaarste bezit. Mijn nekharen gingen overeind staan toen ik het geschubde lijf van een twee meter lange steur zachtjes pulserend en griezellig traag door het donkere water zag bewegen.

Met een uiterste krachtsinspanning wisten we de steur aan boord te krijgen: een paar honderd pond vis à negen cent per pond en weinig schade aan het net. Opa Axel was in zijn nopjes. We tilden de steur in de bun waarin we ook de gevangen zalm bewaarden tot we terug waren in Scandinavian Station. Daar werd onze vangst van

boord gehesen en gewogen, terwijl onze boot dobberde onder de hijskraan die de viskratten naar het klaarstaande ijs takelde, waar opa ongeduldig wachtte tot hij weer kon gaan vissen en ik blij was dat ik even niets te doen had.

Nadat we die nacht de steur binnen hadden gehaald, was er nog ruimte in de bun, dus gingen we door met vissen. De steur lag daar, levend, zijn natte schubben glinsterden in het licht van de sterren. Het leek een prehistorisch wezen van vóór de dinosauriërs, naar lucht happend, te primitief en te krachtig om snel te sterven zoals de meer complexe en gevoelige zalmen. Ik kon het niet laten om elke keer weer een kijkje te nemen.

In: *Spiritus*. Uit: *Sanctus*. Die woorden schoten me te binnen bij de aanblik van de kieuwen die de onbekende lucht in en uit pompden. Naar binnen ging de geest, naar buiten ging iets heiligs, misschien wel het leven, maar ik bedacht op dat moment dat het 'in' en het 'uit' op de een of andere manier identiek waren, en dat alles in aanwezigheid van de dood door iets heiligs wordt beroerd.

Ik keek hoe Zoomer lucht in en uit pompte en zich met dezelfde primitieve vasthoudendheid als die steur de hele nacht en het grootste deel van de daaropvolgende dag aan het leven vastklampte, totdat de mist genoeg optrok om met een reddingsheli geëvacueerd te worden. Anderen stierven, net als de zalm, maar Zoomer bleef naar adem happen, net als wij de beschietingen trotserend, wachtend tot de mist zou verdwijnen, wachtend op de helikopter die hem naar huis zou brengen. Die kwam. Toen daarna de mist weer dichter werd, enkele minuten nadat de helikopter Zoomer levend had opgepikt, bedacht ik dat het mysterie van leven en dood zich opnieuw aan me had geopenbaard en dat ik me opnieuw op een heilige plek bevond en dat ik, afgezien van mijn rol als lopend wapengeleidingsstelsel van de Verenigde Staten van Amerika, volstrekt onvoorbereid was om me daar te bevinden. Het Korps Mariniers had me geleerd om te doden, maar het had me niet geleerd hoe ik met de dood moest omgaan.

De eerste keer dat ik me bewust werd van die heilige plek in oorlogstijd, die tempel van Mars, was een paar maanden voordat Zoomer zegevierde in die wedstrijd met de dood. Het was vlak voor kerst 1968. Ik was commandant van een infanteriepeloton van de mariniers. Een infanteriepeloton op volle sterkte bestond uit drieënveertig mariniers, maar die winter hadden we door de malaria, schimmelinfecties en gevechten met het Noord-Vietnamese leger moeite om onze getalsterkte boven de dertig te houden. Ik kon onze positie tot op zes coördinaatpunten nauwkeurig doorgeven, maar ik had geen flauw idee meer waar ik me op mentaal gebied bevond. Bij die aanzienlijk onschuldiger en mentaal aanzienlijk stabielere veertienjarige jongen op de vissersboot van zijn opa waren de instinctieve banden met de spirituele wereld nog niet aangetast door acht jaar middelbare school en universiteit, en daarna definitief verbroken door een militaire opleiding.

Onze compagnie, die uit drie pelotons bestond, had net een bergtop veiliggesteld voor een nieuw artilleriesteunpunt, hoog in de Cordillera waar Laos grensde aan de vroegere gedemilitariseerde zone die Noord-Vietnam van Zuid-Vietnam scheidde. We waren onbereikbaar voor hulp en door ziekte en gevechtsverliezen bestond mijn peloton nog maar uit vijftieng man. Na bijna een maand van voortdurende verplaatsingen door het oerwoud op alleen noodrantsoenen en zonder de mogelijkheid om zich te wassen of schone kleren aan te trekken, waren sommige mariniers zo aangetast door ringworm en schimmelinfecties dat ze naakt rondliepen om het contact met schurende kleding te vermijden. De regen en de mist vertraagden de verplaatsing van de artilleriebatterij. Nadat er slechts twee van de zes 105-millimeter houwitseren en een beperkte hoeveelheid munitie waren ingevlogen, raakte de rest van het regiment dertig kilometer ten oosten van ons in het laagland verwickeld in een felle strijd waarvoor alle beschikbare mariniers, wapens en helikopters moesten worden ingezet. De regimentscommandant nam het weloverwogen risico om ons onderbemande peloton en een paar vrijwilligers achter te laten ter beveiliging van de

houwitsers, en de rest van de compagnie stuurde hij ter versterking naar het laagland.

Ik kreeg de leiding over de vuurbasis. Ik was als enige verantwoordelijk voor alle beslissingen, en voor elke vergissing zou ik worden afgerekend met het verlies van mensenlevens. Door de grote spreiding van de mankracht en het slechte weer was bij een aanval van de NVA (het Noord-Vietnamese leger) de kans op herbevoorrading of versterking nihil; we bevonden ons ruim binnen het gebruikelijke gevechtsterrein van de vijand en ver buiten het onze. Als ik de boel verknalde of we simpelweg pech hadden, zouden we onder de voet worden gelopen voordat hulp ons kon bereiken. Ik was bang dat ik zou sneuvelen. Het leven van anderen lag in mijn handen. Ik was de tempel van Mars binnengegaan, waar niet alleen mensen werden geofferd, inclusief ikzelf, maar waar ik ook de rol van priester bekleedde. Maar deze priester had alleen een seminarie bezocht dat 'de basisopleiding' heette, waar hij de rituele handelingen had geleerd, maar niet de betekenis ervan.

We patrouilleerden intensief en zonder onderbreking in terrein dat zo steil en ontoegankelijk was dat we regelmatig touwen moesten gebruiken om de rotsen te beklimmen en af te dalen. Via de radioberichten deden we alsof we een compagnie waren, zodat de vijand niet wist hoe kwetsbaar we bij een aanval zouden zijn. 's Nachts sliep niemand langer dan een uur achter elkaar. We plaatsten onze luisterposten ver voor onze linies op de zuidelijke toegangsweg, op een helling die zo steil was dat ik hem gewoon kon aanraken als ik er rechtop voor stond en mijn hand uitstak. De noordflank was een vijfhonderd meter diepe afgrond. Omdat het in de duisternis zo goed als onmogelijk was om terug te keren naar onze verdedigingslinie, wisten we allemaal dat onze luisterposten waarschijnlijk zouden worden opgeofferd opdat wij tijdig werden gewaarschuwd.

Op een nacht probeerden kleine eenheden van de NVA langs onze luisterposten te komen om uit te zoeken waar de zwakke plekken in onze verdediging zaten en hoe onze linie in elkaar stak. Een van die eenheden stuitte rechtstreeks op een luisterpost, waarvan de

drie mariniers om vuursteun vroegen van de twee 60-millimeter mortieren die de compagniescommandant voor ons had achtergelaten. Bij het tweede salvo was de afstand te kort, waardoor de drie mariniers van de luisterpost gewond raakten. Negen mariniers en een hospik van de marine meldden zich vrijwillig om hen op te halen, zes man om de gewonden te dragen en vier om vuurdekking te geven. Ik wachtte misselijk van de zenuwen bij de radio, terwijl de reddingsploeg met de gewonden door het donkere oerwoud tegen de modderige helling op ploeterde. Eén van de gewonden bleef vuile taal uitslaan tot iemand hem met een sok de mond snoerde. Toen ze veilig binnen de linies waren, zag ik dat er stukjes van zijn hersenen aan de binnenkant van zijn camouflagehoed gekleefd zaten. Op dat moment wist ik dat zelfs als we ze alle drie er levend uit zouden krijgen, in elk geval één knul nooit meer normaal zou functioneren.

De gewonden overleefden het dankzij het heldhaftige optreden van een helikopterbemanning van de 29ste Marine Air Group die in de volslagen duisternis tussen de bergen door vloog en door onze vluchtleder via de radio naar onze positie werd geleid aan de hand van het geluid van hun motoren. We zagen ze pas op het allerlaatste moment, toen ze bijna boven op ons neerstortten en onze vluchtleder ze doorgaf dat ze pal boven ons zaten. We hadden op de top van de berg een landingszone afgebakend door verwarmingstabletten aan te steken in onze buitenhelmen. Het terrein was zo klein dat de CH-47 alleen maar zijn achterste landingsgestel op de grond kon zetten, de voorkant van het toestel hing in het niets boven de afgrond.

De heli liet ons achter in de duisternis en we zetten onmiddellijk nieuwe luisterposten uit. De volgende ochtend gingen we verder met onze eindeloze, door slaapgebrek slopende patrouilles in de nimmer aflatende moessonmist. Ik werd zelf gekweld door veel meer dan slaapgebrek. Ik had voor het eerst en helaas niet voor het laatst kennisgemaakt met het vreselijke verantwoordelijkheidsgevoel en schuldbesef vanwege mijn dode en gewonde manschappen.

De mortieren vielen, zoals alles op de heuvel, onder mijn commando. Toen ik ze de volgende ochtend inspecteerde, zag ik dat de steunpoot van een ervan een beetje loszat, iets wat ik bij een eerdere routine-inspectie had moeten constateren. Vermoedelijk was de steun na het eerste salvo verschoven, waardoor het tweede salvo te dichtbij was gevallen. Tijdens een oorlog kan het veronachtzamen van details mensenlevens kosten.

Na die heldhaftige evacuatie kwamen er geen andere heli's meer, omdat de moesson alle vliegbewegingen in de bergen onmogelijk maakte. Twee dagen voor kerst trok de mist net genoeg op om één heli naar ons toe te sturen, een gevaarlijke vlucht vlak onder de lage bewolking en slechts een paar meter boven de groene bergtoppen. Aan boord bevonden zich eten, water, post, munitie en de geestelijk verzorger.

Hij bezorgde ons een paar flessen Southern Comfort en een stel nieuwe vieze moppen. Ik nam een fles in ontvangst, lachte om zijn grappen en dronk een glas met hem mee. Vrolijk kerstfeest.

Maar vanbinnen was ik laaiend. Ik dacht dat ik ze niet allemaal meer op een rijtje had. Hoe kon ik kwaad zijn op iemand die zijn leven in de waagschaal had gesteld om me een hart onder de riem te steken? En die Southern Comfort smaakte toch uitstekend, daar in de striemende regen op die bergtop? Pas jaren later begreep ik het. Ik was bezig met de dood van anderen en wellicht die van mezelf. Ik was verantwoordelijk voor het leven en de dood van mijn kameraden. Ik worstelde met een situatie die door de angst en het contact met het oneindige iets heiligs kreeg, en hij probeerde mijn gedachten ervan af te leiden. Ik had hulp nodig bij de existentiële angst voor mijn eigen dood en de verantwoordelijkheid voor de dood van anderen, vijanden en vrienden, geen Southern Comfort. Ik had een geestelijk leidsman nodig.

Veel mensen zullen zeggen dat oorlog en spiritualiteit niets met elkaar te maken hebben. Tegen hen zeg ik het volgende. Mystieke of religieuze ervaringen bestaan uit vier elementen: het constante be-

sef van de eigen sterfelijkheid, de volledige fixatie op het heden, het leven van anderen belangrijker achten dan dat van jezelf en het deel uitmaken van een grotere religieuze gemeenschap, zoals de *sangha*, *ummah*, of kerk. Die vier elementen komen ook terug in een oorlog. Het grote verschil is dat de mysticus de hemel ziet en de militair de hel. Ik weet alleen niet of oorlog de donkere kant van hetzelfde visioen is of alleen maar iets met eenzelfde intensiteit. Ik weet wel dat ik als vijftienjarige jongen een mystieke ervaring ervoer die me de stuipen op het lijf joeg en die me net zoals de oorlog een andere kijk op het gewone leven en de eeuwigheid gaf.

De meeste mensen, ikzelf inclusief, geven er de voorkeur aan om een heilige plek te zien als een stralende, wonderbaarlijke omgeving waarin we ons geborgen voelen en onze psyche kunnen schragen tegen de dood. We verzetten ons tegen de gedachte dat iets smerigs en gewelddadigs als een oorlog ook maar enige overeenkomst heeft met spiritualiteit. Maar is er ergens een praktiserend christen te vinden die Golgotha niet als een heilige plek beschouwt? Neem de demonen van het Tibetaanse boeddhisme, de rituele martelingen die sommige indianenstammen erop nahielden, de duistere aspecten van voodoo of het wrede martelaarschap van heiligen van alle gezindten. Rituele marteling en het martelaarschap zijn een zinloos en vreselijk lijden, of ze zijn een diepreligieuze ervaring, afhankelijk van wat het lijdend voorwerp aan de situatie toevoegt. Beide zijn even gruwelijk.

Voor oorlog geldt precies hetzelfde.

Onze jonge militairen worden opgevoed in waarschijnlijk de enige cultuur op aarde die uitgaat van het idee dat de dood een keuze is. Daarom is het niet verwonderlijk dat niet alleen zij, maar ook veel van hun religieuze leiders zoals de aalmoezenier met de sterke drank, de tempel van Mars zonder goede voorbereiding binnentreden. Die vorm van vertroosting is maar al te vaak misleidend, hij maakt je ongevoelig voor spirituele realiteit en wasdom. Maar wat veel erger is, is dat dit ernstige psychische en gedragsmatige gevolgen heeft.

Om die gevolgen te vermijden of in elk geval te beperken, moeten militairen in staat zijn om hun chaotische ervaringen te duiden. Ze moeten doordrongen worden van het feit dat hun situatie verstrekkende persoonlijke gevolgen heeft en meer is dan alleen het efficiënt doden van anderen. Dat kan ervoor zorgen dat ze een oorlog geestelijk redelijk ongeschonden doorstaan. Het kan ervoor zorgen dat ze zich niet te buiten gaan aan excessief geweld. Het is ook een onmisbaar hulpmiddel bij de aanpassing aan de burgermaatschappij. Deze ‘aanpassing’ is net zoets als aan Johannes van het Kruis vragen om zich na vertrek uit het klooster lekker bij McDonald’s vol te proppen met hamburgers. Als je naast de ‘normale’ zelfmoorden ook de overdoses aan drugs en alcohol, de eenzijdige auto-ongelukken, de knokpartijen in kroegen en allerlei andere vormen van zelfvernietigingsdrang meetelt, zie je dat het aantal veteranen dat zich na thuiskomst van het leven heeft beroofd schrikbarend hoog is – iets wat graag wordt weggemoffeld.

Je kunt iemand geen dieper bewustzijn en geestelijke rijpheid opdringen. Jonge militairen willen knokken, zuipen, neuken en uit hun dak gaan. Je kunt ze wel in situaties plaatsen waar hun zelfbewustzijn en geestelijke rijpheid snel groeien, vooropgesteld dat ze weten waarnaar ze op zoek zijn. Dat noemen we de inwijding.

Joseph Henderson, die in 2007 op honderdvierjarige leeftijd overleed, was een van de pioniers van de jungiaanse analyse en een autoriteit op het gebied van inwijdingsrituelen. Hij vertelde me dat er globaal twee categorieën van inwijdingsprocedures zijn. In de eerste categorie wordt het individu voorbereid op het vervullen van zijn of haar rol in de maatschappij der volwassenen. Oorspronkelijk was het het moment waarop jongens de gevaren en de verantwoordelijkheden van de jacht leerden kennen en meisjes de gevaren en verantwoordelijkheden van het baren van kinderen. De tweede categorie reikt verder dan alleen de maatschappelijke rol en is spiritueler van aard. Je leert je eigen sterfelijkheid aanvaarden. Om als individu volwassen te worden, moeten we beide categorieën doorstaan. In onze huidige cultuur moeten we zelf voor die inwijdings-